

Bornholms befrielse var en sand løgnehistorie

Her marcherer det første kompagni danske soldater over Lille Torv. På hjørnet ligger stadig ruinerne fra sølvsmed Kollings butik, hvor to blev dræbt af de russiske bomber. Arkivfoto: Tage Christensensen ▶

Mens danskerne brændte mørkelægningsgardiner, blev Bornholm bombet af russerne, fordi tyskerne ikke ville overgive sig. Klippeøen fik derefter 11 måneder med russerne som besættelsesmagt. I morgen er det 75 år siden, at hele Danmarks solskinsø Bornholm blev befriet for anden gang.

PER MUNCH

Rønne 7. maj 1945. Tre dage efter at resten af Danmark havde hørt over BBC, at besættelsen var forbi, nægtede de tyske tropper på Bornholm stadig at overgive sig. Gunnar Hansen, der stod i lære som smed på Larsens vognfabrik i Rønne, troede ellers, at freden var sikret. Indtil den dag i frokostpausen, hvor de første russiske bomber faldt helt uden varsel.

»To dage inden havde vi drukket Gammel Dansk Mester kom med den til os og sagde: »Den skal vi ha', for nu er der fred«, fortæller den i dag 95-årige mand fra sin bolig på Paradisvej.

»Jeg havde aftalt at gå på posthuset på Lille Torv med min forlovede i frokosten. Hun skulle hente aviser til Klub Rønne, som var frimurerne. Hun serverede og løb ærinder for dem. Da vi stod derinde, hørte vi to voldsomme brag, og det hele rydede«.

»Vi gemte os under de skrivepulte, hvor man kunne stå og ordne sine pakkesedler. Da der blev stille igen, krøb vi ud. Vi gik hen til døren og slog den op. Og kunne ingenting se. Alt var gråt. Da støvet havde lagt sig, kunne vi se, at mange af husene ved Lille Torv var smadret. Senere viste det sig, at sølvsmed Kollings hus og butik (ruinen på åbningsfotoet, hvor de danske soldater drejer om hjørnet, red.) var blevet ramt, og at hans kone var blevet dræbt«.

Gunnar Hansen har taget imod i sort tøj og pæne sko. Han er meget brun for årstiden med pertentligt klippet gråt skæg. Lidt Godfather-agtig, som han sidder i sin otiumstol, stilig, stor og stærk. Selv om han er dårligt gående og døjer med vejrtrækningen.

Hjemmet er strengt funktionelt, rent og pænt. Eneste pynt er fem harmonikaler og en lang række hvide porcelænsfigurer af basunengle, hunde og heste, der stille vidner om hans kone, der døde for 30 år siden. Og som var 'sliber' hos Michael Andersen Keramik. Så hvis der var noget, hun forelskede sig i, så viste det sig altid, at der var et enkelt eksemplar, der var til 2.-sortering og dermed kunne bæres hjem uden beregning.

Gunnar Hansen bor i en beskyttet bolig af gule mursten i Plejecenter Lunden i udkanten af Rønne, tæt ved sygehuset. Det sygehus, hvorfra han samme aften efter bombardementet var med til at evakuere alle patienter til sygehuset i Aakirkeby midt på øen, som ikke var ramt. For han og nogle andre kammerater med mange kræfter, medlemmer af bry-

derklubben, havde meldt sig til det frivillige Zone-redningskorps.

De fik hver udleveret en hjelm. En kost. En knippel og et armbind. For efter flere år med tyskere som øverste myndighed var der ingen politifolk til at holde orden på sagerne.

Så han stillede op. Første gang var det bare et banalt indbrud i Fona på Laksetorvet, hvor der skulle fejes og dækkes af. Men så kom de to bomber.

Samme aften smed russerne flyveblade ned, hvor de advarede om, at de ville bombe igen dagen efter.

»Vi anede ikke, hvad der stod, men det kunne vi regne ud, da bomberne faldt«.

Hans indsats den nat og de følgende dage blev påskønnet. Nogle måneder senere blev han takket i et gulnet brev fra Zone-redningskorpsset, som han stadig gemmer i et chartek:

»De og Deres Klubkammerater svarede fuldt ud til det Billede, vi havde dannet os af de raske Sportsfolk, og det Arbejde, De udførte, der jo for Dem er uvant, blev gjort med en Ihærdighed og en Ildhu, som man sjældent har set, uden Tanke for den Fare, De selv var i, De tænkte kun paa at hjælpe og redde, hvad De kunde«.

»Vi skulle også rydde op i gaderne efter bombardementerne. Jeg var ved at græde. Alt var ødelagt. Det her bliver aldrig til by igen, tænkte jeg, mens vi gik og fjernede bjælker fra gaden, så man kunne komme frem«.

Montgomerys løgn

Men hvorfor skulle Bornholm bombes, når resten af Danmark havde fået fred? Når man nu fra BBC i London 4. maj om aftenen havde kunnet høre, at den britiske feltmarskal Montgomery havde sejret i det ikoniske frihedsbudskab:

»I dette øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig«.

Det handler om en løgnehistorie, forklarer flåde- og forsvarshistoriker Jakob Seerup, der leder Bornholms Museum.

»Det var Montgomerys kæmpestore ego, der gjorde, at han meldte en delvis sejr ud for tidligt. Så blev Sovjets præsident Stalin og USA's Eisenhower sure. De havde aftalt, at krigen ikke skulle stoppe, før Tyskland havde overgivet sig totalt«, forklarer han.

Den tyske kommandant Gerhard von Kamptz, der bestemte over de godt 10.000 soldater på Bornholm, nægtede at overgive sig. Tyskerne frygtede for følgerne, hvis russerne tog dem til fange, og ville kun overgive sig til englænderne.

Hvilket ikke var en grundløs frygt, for Sovjet havde gennemført en »etnisk udrensning« i områderne omkring Østersøen, hvor tyske civile og soldater var blevet fordrevet af Den Røde Hær fra det, der i dag er Kaliningrad og Gdansk, forklarer Jakob Seerup.

I alt var der omkring 20.000 tyske flygtninge og soldater på Bornholm, »en ultimativ flygtningekatastrofe«, som Jakob Seerup siger, for en ø med 45.000 indbyggere, men også en potentielt farlig situation for russerne, hvis alle fik omgrupperet sig og gjort sig klar til kamp mod Rusland.

Den danske udenrigsminister Christmas Møller forsøgte at komme bornholmerne til hjælp ved at appellere til den britiske general Dewing, der ringede videre til amerikanerne.

»Eisenhower var ligeglad, det var englændernes og Montgomerys problem - de lå, som de havde redt. Bornholmerne blev fanget i et politisk spil«, forklarer Ja-

De kaldte Østersøen 'Fredens hav', og for dem var det helt afgørende at have et brohoved for deres flådefartøjer

Jakob Seerup, museumsinspektør

kob Seerup. Da tyskerne fastholdt magten på Bornholm, skruede Sovjet op for truslerne. Og gik fra diplomati til bomber.

Det førte til omfattende bombetogter over Rønne og Nexø 7. og 8. maj. Efter forhandlinger mellem krigens parter i Potsdam lykkedes det først 8. maj at få tyskerne til betingelsesløst at opgive alle besiddelser.

Endelig gav Bornholms tyske kommandant op og afleverede 9. maj nøglerne til russerne, der kom med 7.000 soldater og på en uge deporterede de 20.000 tyskere.

»Først var bornholmerne jo glade. Så begyndte de at tænke: Hvad er meningen? Hvor længe bliver russerne her?«, siger Jakob Seerup.

Den øverste myndighed på Bornholm var amtmand Paul Christian von Steemann, der havde fået at vide, at den sovjetiske styrke kun skulle sørge for at få tyskerne ud, så ville de rejse igen. Men

FAKTA

Krig og fred på Bornholm

- **4. maj 1945:** Danmark atter frit, lyder det fra BBC i London.
- **5. maj:** Hele Danmark fejrer, at 5 år under tyskerne er slut.
- **7. maj:** Kl. 12.15 rammer de første russiske bomber i Nexø, lidt senere bombes Rønne. Kl. 18.45 kastes bomber over havnen i Nexø.
- **8. maj:** Bomber over Rønne og Nexø. I alt 10 bornholmere og et ukendt antal flygtninge og tyskere omkommer. Samme dag topmøde i Potsdam, hvor Tyskland overgiver sig til de allierede.
- **9. maj:** Russerne ankommer på torpedobåde. 20.000 tyske flygtninge og soldater evakueres den kommende uge.
- **1. august:** Alt salg af alkohol til russere forbydes.
- **5. marts 1946:** Den danske gesandt Døssing og general Molotov aftaler, at russerne trækker sig.
- **4. april:** Russerne afholder første ceremoni for 30 faldne soldater på den russiske krigerkirkegård i Allinge.
- **5. april:** De sidste russiske tropper forlader øen, de danske ankommer.

En anden dag byttede han sit arm-bandsur med en cykel.

»Og den cykel var god. Gud ved, hvor han havde stjålet den«.

»Mange har talt om, hvad de gjorde, og om voldtægter og tyverier. Men jeg har aldrig set noget med mine egne øjne. Bortset fra dengang, hvor vi holdt en frokost med venner i et sommerhus på Stampen lige uden for Rønne. Så ville vi gå en tur efter maden. Da vi kom tilbage, stod der en virkelig beskidt russer og rodede i vores madrester. Der blev jeg gal. Jeg smed ham ud. Men jeg var bange for, at han havde et skydevåben«.

Russerne havde ret

Selv om det kan lyde mærkeligt, at russerne kunne bombe Bornholms to største byer med retten på deres side, så mener historiker Jakob Seerup, at det var en logisk beslutning.

»Russerne gjorde ingenting forkert. Tyskerne havde nægтет at overgive sig. Da russerne 7. maj sendte rekognosceringsfly ind over Rønne, blev de beskudt af tysk antiluftskytte. Det var de jo nødt til at reagere på«. Det er i den militære logik også helt korrekt, at det er russerne, som dermed befriede Bornholm fra fem år med tysk herredømme. Derfor var russerne befrierne.

Jakob Seerup understreger, at der kun døde ganske få bornholmere, fordi russerne koncentrerede sig om strategiske mål, havne og skibe. 10 mistede livet under bombardementerne, heriblandt enkefru Kolling og hendes butiksassistent i deres sølvsmedebutik på Lille Torv, kaptajn Holm og hans familie, der blev ramt under frokosten af en bombe i Damgade, og havnevagt Martin Westh i Nexø.

Den egentlige vrede rettede bornholmere da også mod resten af det Danmark, der festede, dansede og fejrede freden, mens de blev bombet og besat. Et hårdnakket rygter vil vide, at Pressens Radioavis slet ikke nævnte bombardementerne i Østersøen, og at aviserne var ligeglade. ▶

ugerne og månederne gik, og der var ikke tegn på, at nogen ville rejse.

»På dette tidspunkt kunne Bornholm sagtens være blevet en del af Østeuropa, og så ville alle københavnerne først have mødt bornholmerne igen i 1989, da Muren i Berlin faldt«, siger Jakob Seerup.

»Russerne havde en vis interesse i at blive på Bornholm. De kaldte Østersøen 'Fredens hav', og for dem kunne det være en fordel at have et brohoved for deres flådefartøjer og tropper så tæt på Vesten. I sidste ende landede man på en aftale, der indebar, at der ikke måtte stå fremmede tropper på Bornholm, som så til gengæld ikke blev permanent besat«.

Men selvfølgelig var det tragisk med bomberne. Så russerne stillede beredvilligt op med det store hornorkester i spidsen for ligoget, da de bornholmske ofre skulle begraves. De spillede 'Sørgemarch' af Chopin.

»Det blev accepteret. De var jo stadig befrierne«, siger Jakob Seerup, der også

forklarer, at både Rønne og Nexø hurtigt blev genopbygget med huse af høj kvalitet. Svenskerne sendte 300 træhuse som samlesæt, 225 til Rønne 75 til Nexø, som stadig er uhyre populære. Og Arkitekt-hjælpen trådte til og udbedrede skaderne.

Museumsinspektøren, der er født på Bornholm, bor nu selv i Nexø med familien og har svært ved at udpege noget som helst for sine børn, som kan bevise, at byen for blot 76 år siden lå i ruiner.

Grød og cykeldæk

Da russerne kom 9. maj 1945, stod smedelæreren Gunnar Hansen sammen med det meste af Rønne parat på havnen for at tage imod.

»Jeg ved ikke, hvad jeg tænkte, vi var nærmest blevet immune over for forandringer efter alle årene med tyskerne. Men jeg syntes, de så fæle og beskidte ud mange af dem«. Ellers fortsatte livet ret uændret. Det var stadig krig, ligesom

man havde været vant til de sidste fem år, og det betød knaphed på varer, cykeldæk og mad.

»Grød. Det var meget noget med grød«, siger han og tilføjer, at man skam både fik havregrød og vandgrød.

Russerne husker han ellers som omgængelige mennesker. Kun en gang har han været oppe at diskutere med en af de russiske soldater.

Det var, da soldaten kom for at få skoet sin hest med den halve stump, der var faldet af - for at spare penge på materialer.

»Det kan man da ikke. Det er synd for hesten. Men jeg gjorde det til sidst«.

En aften gik han tur med sin forlovede, og så blev de passet op af en russisk soldat. De havde svært ved at forstå, hvad han ville. Men han var truende og aggressiv.

Det gik op for dem, at han mente, at han godt ville bytte sin hest for Gunnars forlovede. Så løb de.

■ Smedelæreren Gunnar Hansen, nu 95 år, var vidne til de første to bomber, der faldt over Lille Torv i Rønne og blandt andet smadrede sølvsmed Kollings butik (ruinen på første foto) og dræbte to personer. Han deltog bagefter i redningsarbejde og evakuering af folk fra sygehuset. Det er ikke to ure, han har om håndledet, men en tilkaldalarm.

Foto: Jesper Houborg

■ To danske soldater på en motorcykel modtager blomster af en ung bornholmsk pige foran et udbombet hus i Rønne. Danskerne var befriere, men russerne havde teknisk set befriet bornholmerne fra tyskerne først. Arkivfoto: Tage Christensen

»Det er en klassisk fortælling herovre. At alle glemmer bornholmerne. I det her tilfælde ved vi nu, at det ikke passede. I sin nye bog, 'Russertiden - de sidste vidner', påviser forfatteren Thomas Kofoed Poulsen, at der i manuskripterne fra Danmarks Radio står, at Rønne og Nexø er ramt. Men sådan er det herovre.»

»Det er noget psykologisk. Et kort, man spiller, hvis det for eksempel går helt galt i fiskeindustrien. Så siger man, at alle er ligeglade med Bornholm. At det er også bare de 'tjovenhaavnere' (københavnere), der som sædvanlig lader os i stikken og ikke forstår noget som helst af, hvordan det er at bo på en ø.»

Jakob Seerup, der har en ph.d.-grad i historie og en stor passion for at formidle den nære historie, siger:

»Sådan er det med historie. Historien er et spejl, vi holder op, når vi prøver at sætte vores nutid i perspektiv. Når det går dårligt, så sætter vi det i perspektiv ved at spejle vores egen tid i historiske eksempler og ser tilbage til f.eks. 1658, hvor øen blev givet væk til svenskerne, eller til bombningerne i 1945. Så bliver historien et argument i en undergangsfortælling.»

Krigshelte døde af druk

Også russerne havde brug for at spejle sig på bedst tænkelige vis. Så for at sikre et godt omdømme for eftertiden sørgede russerne for, at de få døde soldater på Bornholm blev gravlagt på deres egen 'krigerkirkegård' uden for Allinge Kirkegård. Anlægget blev gjort til et sandt monument, komplet med en obelisk med femtakket stjerne og hammer og segl. På gravstenen er indgraveret navne på 30 'krigshelte'.

■ Bornholms Amtmand Paul Christian von Stemann, der gennem 11 måneder var forbindelsesleddet til de russiske myndigheder, kunne i en radiotale fra et studie i Rønne i marts 1946 endelig fortælle øens indbyggere, at russerne ville være ude 5. april.

Arkivfoto: Tage Christensen

Ingen af dem er dog døde i kamp. Ni af dem viser sig at være soldater, der var døde af alkoholforgiftning ved at drikke sprit, der ikke var beregnet til mennesker. De fleste af de andre var omkommet ved et skibsforslis, og så var der kaptein Stepantjenko, som ifølge de arkiver, der nu er blevet tilgængelige på internettet, blev »mast af en bil.»

»Ud fra de udsagn, vi har hørt om de sovjetiske soldaters evner i trafikken, så

kan det undre, at der ikke er flere trafikdræbte på gravpladsen«, siger Jakob Seerup.

Men uanset hvor heroisk russerne nu var kommet af dage, så ændrede det ikke ved det faktum, at her var et fysisk sted, hvor Rusland år efter år kunne mindes faldne kammerater og lægge krans 4. april. Første gang, det blev sat i scene, var dagen inden afrejsen fra Rønne, 4. april 1946.

■ Politikens fotograf Tage Christensen var 'embedded' med de danske styrker, der ankommer 5. april 1946 et lille år efter Danmarks befrielse. Han fotograferer hen over tropperne. Inde på kajen står russiske soldater og venter på at blive sendt hjem. Enkelte af de danske soldater vinker. Arkivfoto: Tage Christensen

»Historien, magthaverne i Rusland vil fortælle, er, at det var dem, der reddede bornholmerne. Ligesom de i dag prøver at fortælle historien om, at det var dem, der reddede folk på Krim«, siger Jakob Seerup, der selv overværede højtidelighederne i 2018. Med krans, bånd og et minuts nøje afmålt stilhed.

»Ceremonien blev ledet af den daværende russiske ambassadør Vanin, og det foregik meget højtideligt med et minuts stilhed, der blev udmålt med lyden af en metronom fra et medbragt højttaleranlæg. Klik, klik, klik, klik, 60 slag i 'stilheden'«.

Farvel med fuld honnør

Endelig lykkedes det 5. marts 1946 at nå til enighed med russerne om, at de 7.000 tropper skulle hjem. Dog var betingelsen, at der kun skulle stå danske styrker på øen, så Nato ikke så let kunne bruge brohovedet Bornholm imod Sojet.

Det skete samme dag, den britiske premierminister Winston Churchill holdt en berømt tale på Westminster College i Fulton, Missouri, hvor han for første gang brugte betegnelsen 'Jerntæppet' om opdelingen af Europa i en kommunistisk sovjetisk styret østblok og det ka-

pitalistiske Vesten på den anden side. Jerntæppet gik fra Stettin i Polen ned gennem Europa til Trieste ved Adriaterhavet. Men Jerntæppet kunne sagtens have nået til Rønne også. Var tingene gået blot en lille smule skævt, mener Jakob Seerup, så havde tæppet også strakt sig ud over 'Fredens hav'.

»Så var solskinsøen i stedet blevet til Østersøens Krim«, siger han.

Københavnerne kommer

Så det var en stor ting at få øen mod øst knyttet til Danmark igen. Skulle det have knebet en smule med i maj året før at få opmærksomhed 'ovrefra', så var 'tjovenhaanarer' nu klar til at melde Bornholm ordentligt ind i freden.

Alle havde reportere af sted. Danmarks Radio sendte deres landskendte Gunnar 'Nu' Hansen til at lave reportager med folk på havnen. Mens Politiken sendte Tage Christensen, avisens store reportagefotograf og vovehals og første fotoelev af Holger Damgaard, der bragte det visuelle bevis på hverdagsliv ind på avissiderne. Historiske fotos, sølvbro mid på tykt papir, som lever videre i en kælder i det analoge billedarkiv under Politiken i stålskabe, sorteret i kraftige røde kuverter med gummibånd.

Ud fra de udsagn, vi har hørt om de sovjetiske soldaters evner i trafikken, så kan det undre, at der ikke er flere trafikdræbte på gravpladsen

Jakob Seerup, museumsinspektør

I dag omtaler nogle 5. april 1946 som Bornholms befrielse. Det udtryk var der ingen, der brugte dengang, mener Jakob Seerup. Besættelser som den, øen havde oplevet, var almindelige efter Anden Verdenskrig. Og ingen var i tvivl om, at det var russerne, der var befrielse, men at det også var dejligt, at de og deres pelshuer skulle hjem igen.

Også bornholmeren Gunnar Hansen, som vi besøgte på Plejecenter Lunden, var selvfølgelig løbet ned til havnen for at se de danske tropper gå i land, mens de sidste russere stille fandt vej om bord på 'Vladimir Polukhin'. Med kurs hjemad på 'Fredens hav'.

»Vi kunne ingenting se. Så vi fandt et andet skib og kravlede op i hver sin mast. Der hang vi og så dem sejle ud. Uden for havnen skød de salut. Det var en glad dag«, siger Gunnar Hansen om 5. april 1946 i et Rønne, hvor besættelsesmagterne kommer og går. Mens kun historierne består

per.munch@pol.dk

Artiklen bygger i høj grad på 'Russertiden - de sidste vidner' af Thomas Kofoed Poulsen med Jakob Seerup og Bo Lidgaard som fagkilder. Netop udkommet på Forlaget Brian Christensen.

Kom med og se 10 ting på det

I morgen er det 75 år siden, Bornholm blev befriet fra russerne. Bornholms Museum kan først åbne deres nye udstilling om begivenheden den 21. april. Men du kan få en eksklusiv rundtur her – med museumsinspektør Jakob Seerup som guide.

PER MUNCH (TEKST)
JESPER HOUBORG (FOTO)

En spritny uniform

Uniform. Museet modtog i 1975, midt under den kolde krig, en helt ny russisk uniform anno 1945 inklusive funktionsdygtige våben. Det er, mener Jakob Seerup, en del af at holde liv i fortællingen om, hvordan russerne kom og hjalp bornholmerne mod tyskere. De 7000 tropper på Bornholm fyldte meget, både på godt og ondt.

»Man syntes også, det var lidt spændende. 400 af soldaterne var kvinder i uniform, det havde man aldrig set. Der går rygter om mange voldtægter, men man har kun kunnet dokumentere 20 overgreb, hvilket pragmatisk set ikke er mange ud af så stort et antal. Men der blev stjålet mange cykler, taget mad og andre rapserier.«

Bulder og dødbringende brag

Bombereg. På museet har Jesper Mejlvang, lokal musiker og filmand, lavet en multimediepræsentation imellem fotostater, der viser bombede huse. Pludselig kommer russernes bomber bragende i surroundsound på rystet uskarp 16 mm-film og arkivfotos.

Ødelæggelserne er enorme. 2.900 af

Rønnes 3.200 huse bliver beskadiget, 856 af Nexøs 959 bliver ramt. Men kun 10 indfødte bornholmere døde 7. og 8. maj.

»Russerne gik mest efter strategiske mål. Havnene. De grå skibe. Men der skete tragedier, som et pakhus i Nexø fyldt med flygtninge fra krigen, der

brændte ned, uden at nogen kunne slippe ud.«

I alt var der 16-20.000 flygtninge på Bornholm, civile tyskere og soldater, der var drevet mod øst af frygt for den røde hær. De blev inden for en uge flyttet fra øen, da russerne overtog. Mange endte i Sibirien.

Metalsøgende bornholmere

Tallerken. Helt nyankommet er en russisk felttallerken, emaljeret i hvidt og militærgrønt, og et maskingeværmagasin fra et russisk standardvåben PPS-43. Det er en lokal, som har fundet tingene under jorden ved Stampen, øst for Rønne, med sin metaldetektor.

»Der er et kæmpe detektormiljø på Bornholm. De mange fund af guldgubberne ved Sorte Muld, en jernalderboplads ved Svaneke, gjorde det populært. Nu har det bredt sig til hele Danmark«, siger Jakob Seerup.

forbudte museum på Bornholm

Nej til medicinsk druk

Sprit. Russerne drak med arme og ben. Ikke bare øl og snaps, men også barber-sprit, kogesprit og alkohol til medicinsk brug. 1. august 1945 beordrede amtmanden, at ingen russere måtte købe alkohol - ikke engang til medicinsk brug udskrevet på recept. Sedlen findes også på museet med kyrilliske bogstaver til den primære målgruppe.

Sejrherren hos fotografen

Portrætter. De skiftende besættelsesmagter fandt også tid til at gå til portrætfotografen for at dokumentere for familien derhjemme, præcis hvor godt det går lige nu på 'arbejdet'. Det benyttede både tyskere (klassisk Hitlermoustache) og senere russere (med stjerne) sig af. Fotos udlånt af Bornholms Museum.

Amtmandens vodkamøder

Pennesæt. Den øverste myndighed på Bornholm, amtmand Paul Christian von Stemann, forhandlede dagligt med den russiske general Jakusjov. Men inden de kunne tage stilling til vigtige emner som indkvartering, problemer med de lokale, mad og andre forsyninger, tømte de lige en flaske vodka, har amtmanden forklaret i sine erindringer.

Bagefter, når et resultat var opnået, fejrede de det ved at drikke en flaske vin.

Amtmanden måtte derfor have en midagslur, før han var i stand til at telefonere de nye aftaler videre til København.

»Men der må alligevel have været et særlig forhold mellem de to, siden generalen gav amtmanden dette pennesæt med søminer og skibskanoner i afskeds-gave til at pynte på skrivebordet. Jeg tror, hans hustru var glad, da hun kunne overlade det til museet«.

Russiske butikker

Skilt. 'Magasin for det russiske militær på Bornholm'. Sådan står der med kyrilliske bogstaver på skiltet, der hang over butikken i Allinge omkring der, hvor Grønbechs Hotel ligger i dag. Ved at have butikker kun for russere, undgik man sammenstød med lokalbefolkningen. Her kunne de så på eget sprog købe cigaretter og andre fornødenheder. Men ikke alkohol, selv om mange vist var alvorligt trængende.

En bitter mand

Optagelse. I en glasmonter ligger en af de store grammofoonplader til 78 omdrejninger i et paphylster sammen med scrapbøger i kartonomslag og brune sider med taksigelser fra Anker Jørgensen og udenrigsminister Christmas Møller. Det var journalist Johannes G. Sørensen's arkiv over egne bedrifter. Det var 'Johs. G.', der læste de berømte ord op fra London: »I dette øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig«.

Hjemme i en stue i Hellerup sad plade-entusiasten Aage Schnedevig og optog udsendelserne fra BBC. Det var in-

gen let sag med datidens teknologi. For man skulle have et apparat, der skar lyd-optagelsen ned i en blank lakplade. Men frihedsbudskabet gik rent igennem, og derfor kunne man i 1946 sælge 10.000 plader til folk, der ville fejre årsdagen.

Jakob Seerup forklarer, at Johannes G. Sørensen senere endte på Bornholmen, øens socialdemokratiske avis. Det skete efter et skænderi på Berlingske i Pilestræde, hvor han smed en skrivemaskine ud ad vinduet. Aage Schnedevig, der stod bag optagelsen, døde bitter. Han følte, at han var blevet snydt for royalties for alle de gange, frihedsbudskabet var blevet afspillet i radioen.

De tyske støvler

Støvler. »De her slidte tyske støvler fascinerer mig. Vi ved, at det er en gårdmand fra Østerlars, som har købt dem fra en russer, antageligt for alkohol, for de drak voldsomt. Måske har russeren så selv pillet dem af en død tysker. Hele det kredsløb og sameksistensen mellem lokalbefolkning og besættelsesmagt er interessant. Man talte om, at russerne blev holdt i ave med 'hård mandstugt' og henrettelser på Galløkken. Men jeg kan kun finde én dokumenteret henrettelse, og det var for en forbrydelse begået i Kolberg i Polen«.

Stenstøtte med hjertefejl

Gravsten. Foran Bornholms Museum i Skt. Mortens Gade i Rønne står en obelisk med Sovjets femtakkede stjerne over den russiske løjtnant Nikolaj Erastov, som døde kun 27 år gammel af en hjertelidelse 22. maj 1945. Den er hugget, i ordets bredeste forstand, i øens egen granit.

Gravstenen blev i 1980'erne fundet på Hammeren på Nordbornholm. Selve løjtnanten var tidligere blevet flyttet til krigerkirkegården i Allinge, men gravstenen blev først fundet for nylig.

»Man skal derfor ikke være bange for, at museet har udført en form for gravskædning«, siger inspektør Jakob Seerup, der forsikrer, at Erastov står som nummer to på granitmonumentet over de faldne i Allinge. Her afholdes der hvert år 4. april - dagen inden russernes afrejse i 1946 - en mindeceremoni over de faldne kammerater, der befriede Bornholm.

